

mészet valóban annyira elpusztult, hogy a zöld felület néhány fecnire is ráfér, vagy mert így kíván utalni az előadás a bélyeggyűjteménynek a nő számára végzetessé válható megtekintésére?

Mindez együtt benne van a jelenetben, az ötletben, amely igazi funkcióját, a csehovi alapkérdés értelmében igazit, a jelenet folytatásában nyeri el.

Amikor a vetélytárs Ványa jelenik meg rózsacsokorral a kezében.

Ványa látja, érzi Asztrov és Jelena jelenetének minden dimenzióját. All és szenvedve, szomorúan néz, s az előadások legtöbbször kétségbeesetten távozik, letörten kisiet, eldobva vagy ott hagyva a csokrot. Itt másként folytatódik a jelenet. Ványa, miután Asztrov őt felfedezve távozik, odalép Jelena Andrejevna-hoz, s a csipesszel visszateszi a bélyegeket az albumba. Lassú, kimért mozdulatokkal — tudatosodjon a nőben, mit tesz vele — megszabadítja vetélytársának, Asztrovnak a nyomaitól. Szinte megtisztítja. De amikor végez a művelettel, s Jelena Andrejevna is magához tér, Ványa nem kezd ostromba, hanem gyors, váratlan mozdulattal összecsapja az album fedelét, rávágja a rózsacsokrot, s a kettőt együtt a nő kezébe nyomja, majd sarkon fordul, és ott hagyja.

Ványa számára, aki ki tudja, mióta szerelmes volt a szép Jelena Andrejevna-ba, ezzel vége a szerelemnek, a kapcsolatnak. Ám hadd tudja, érezze a nő, hogy mit vesztett azzal, hogy inkább a doktor érdekelte, mint a másik férfi. S érezze azt is, hogy tőle, Ványától, rajongást és gyengédséget kapott volna, erre a csokor figyelmezteti.

A vilniusiak előadásában Ványa tehát átadja a csokrot Jelena Andrejevna-nak, csak hogy ebből nem az annyira kívánt, a szükséges kapcsolat teremődik meg, hanem a rettegett magány zuhan rá teljes súlyával, visszavonhatatlanul.

GEROLD László

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

IN MEMORIAM MILIVOJ NIKOLAJEVIĆ

A Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémián ez év júniusában megtartott, Milan Konjović munkásságáról szóló tanácskozás második napjának egyik szünetében Milivoj Nikolajević néhányunkat meghívott a Szerb Matica Képtárába. Akkor jelent meg a Matica kiadásában az 1934 és 1939 között keletkezett harminc akttanulmányát tartalmazó mappa, s velünk együtt akarta összehasonlítani az eredeti munkákat a reprodukciókkal. Könyvének borítóján az 1938-ból való *Ülő női aki*

Milivoj Nikolajević: Agak a vízben, 1960

látható — egy igazi nikolajevičos, tiszta vonalakkal létrehozott alkotás.

Öt búcsúztatom most, a vonal szenvedélyes elkötelezettjét, aki számos képzőművészetről, festőkről, kiállításokról szóló cikket, festészetről, rajzról, vonalról írott elméleti munkát is ránk hagyott, aki egy alkalommal így fogalmazta meg művészetének lényegét: „A vonal végtelen hatalma abban rejlik, hogy számtalan élet búvik meg benne mint absztrakcióban, mint illúzióban, amelyet a művész, ha valóban az, konkrét jellel alakít át.”

Milivoj Nikolajević 1912. március 24-én született Sremska Mitrovicán. Rumán járt iskolába, ahol Danijel Pečniktól tanult rajzolni, majd Belgrádba került, s 1928-ban befejezte a Művészeti Iskolát, itt Ivan Rađović, Beti Vukanović és Ljuba Ivanović volt a tanára. 1947-ben költözött Újvidékre. 1950 és 1976 között a Szerb Matica Képtárának vezetője. A zentai, topolyai, becsei, écskai, Sremska Mitrovica-i és rumai művésztelep alapító tagja. 1974-ben az újvidéki Művészeti Akadémia rendes tanárává választották. 1981-ben tagja lett a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémiának. 1979 és 1983 között a Szerb Matica elnöki tisztségét töltötte be.

Milivoj Nikolajevićtyel 1946-ban ismerkedtem meg, amikor Palicson a jugoszláv grafikakiállítást szervezte. Egy kifogástalan úriember pedánsan és fegyelmезetten mosta, tisztította a kiállítási üveglapokat, fűrt-

faragott, szegezett, rendezgette kollégáinak alkotásait. Olyan tisztelettel viszonyult mások munkáihoz, mint amilyen szeretettel gondolt mindig apjának asztalosműhelyére, ahonnan a mesterség megbecsülését hozta magával, s őrizte meg élete végéig. Azzal a mély meggyőződéssel rajzolt és festett fél évszázadon keresztül, hogy minden egyes alkotással közelebb kerül a festői mesterséghez.

Agrajzai tanúskodnak róla, hogy a rajzolás mesterségét tökélyre vitte. Azt szerette mondogatni, hogy véletlenül kezdett ágacskákat rajzolni, mégis azt hiszem, egyfajta folytonosság eredményeképpen, szükségszerűen jöttek létre. „Önmagamnak létrehoztam egy rajztanfolyamot, egy rajzoló programot — írta 1987-ben —, amelynek végén már egy szempillantás alatt papírra vettem akármelyik mozgó embert vagy állatot, aki elhaladt előtte. Cassou mondta, hogy létezik olyasmi, a pillanat művészete. Én arra törekedtem.”

Nikolajević azt hangoztatta, hogy *Ágak a vízen* dímű sorozata is ugyanúgy a vajdasági tájban gyökerezik, s ugyanúgy is hozta létre, mint a többi tájképet: „csak ültem, és néztem a természetet”. Agrajzai azonban nem ágak rajzai is egyben, hanem a festő belső ritmusának objektivációi. Ezek az ágak úgy hálózák be a képet, mint az erek az emberi testet. Nem a motívum a fontos, a vonalnak van mágikus ereje, mint ahogy az is bizonyos, ha Nikolajević lerajzolt a padon üldögélve egy éppen arra haladó embert, nem a valós személyre ismerünk rá. A rajz alkotójáról, a rajzoló szenzibilitásáról, lelki alkatáról árulkodik elsősorban a rajz.

Az *Ágak a vízen* meghozta a vonal felszabadulását. Nikolajević megtalálta azt a kifejezési formát, amelynek segítségével egyidejűleg jelöl és sűrít. Rengeteg ágacska utazott Nikolajević életének folyamán, s azok mind kevésbé tükrözték a természetet, mindinkább a művész lelkét mutatták meg: ceruzarajzok, pasztellek, akvarellek, olajfestmények, lenyomatok őrzik ennek a folyamatnak az állomásait. Rajzain a vonalak hatalmas monológba kezdenek az idők folyamán, az akvarelleken áttetszően titkokra suttoznak, a pasztelleken valóságos színdrámát idéznek elő. „A rajz — mondja Nikolajević egy helyen — éppen leegyszerűsített eszközei segítségével képes arra, hogy sugalmazzon. S az aktív szemléletben felsejlik valami, létrejön egyféle áthallás, az alkotás pillanata idéződik fel így, legalább gondolatban, legalább a képzeletben.” Onálló és közös kiállításai tanúsítják, hogy Nikolajević képei rezonálni tudtak a közönséggel. Számos társadalmi elismerésben részesült, hogy csak a legjelentősebbeket említsem: 1984-ben AVNOJ-díjat, 1975-ben július 7-e díjat, 1978-ban Vajdaság Felszabadulási Díját kapta meg, mindezek előtt pedig 1965-ben a Forum Képzőművészeti Díjjal tüntették ki.

Tavaly, Milivoj Nikolajević 75. születésnapjára a Forum Könyvkiadó megjelentette képzőművészeti kismonográfiáját. Abban írta Tolnai Ot-

tó: „... A természet dolgozik így a lepkék és a madarak szárnyain — olykor túl finomnak tűnhet az egész, ám aztán hirtelen rádöbbenünk, hogy itt valami másról van szó: a röpülésről, a röpülés rajzáról, a nagy röpítávről. E törékeny, súlytalan lény, úgy tűnik nekem most, messzebbre jutott, mint sok nagy reményű, súlyos röppentyűje festészetünknek...” Tolnai nevezte Nikolajevic művészetét „a minimális érintés csöndjé”-nek.

Milivoj Nikolajevic a „csöndbe” távozott, de ránk hagyta „minimális érintéseit”. Bizton állíthatjuk, „pillanatművészete” örök érvényű marad.

T. É. fordítása

Bela DURANCI

VELIČKOVIC ÚJ MOZZANATAI

VELIČKOVIC EXITJE

Veličković azon jugoszláv művészek közé tartozik, akiknek a munkásságát a kezdetektől kísérhettem; úgy, mint Maurits, Reljić vagy Bernik munkásságát. Amióta Párizsban él, ez évről évre nehezebb. Ma már szinte hihetetlenül hangzik, hogy volt idő, amikor még elutazhattunk egy-egy tárlatára. Pedig Veličković valóban fontos és sikeres művész, a párizsi akadémia tanára, s éppen most kellene igazán figyelniük, tanulmányoznunk pályájának alakulását — figyelni, tanulmányozni az innen vitt beidegződések, tapasztalatok, a nagy jugoszláv mesterektől (Hegedušić, Stančić, Šejka) kapott indíttatások hogyan viselkednek, alakulnak át, tűnnek el az ún. nagyvilági közegben.

A jugoszláv művészek nemzedékei (éppen úgy, mint a többi kis és nem csak kis nemzetek művészei) éhezve, az őrültet és az öngyilkosság rémével küzdve ostromolják Párizst, de valójában meghódítani a Szajna-parti várost Veličković előtt egyiküknek sem sikerült. Ilyen értelemben tényleg modellértékű esetről van szó...

Emlékszem, ahogy tíz éve Pasage Ricout-i műterme előtt (akkor láttam őt először) teniszütővel a kezében szállt ki fehér Mini Cooperéből), s most, a megnyitón is Veličković engem inkább egy nemzetközi sportbajnokra emlékeztette: ett, mint művészre.

A festőművészeknek vannak hagyományosan klasszikus és bohém, vannak kioltott konceptualista, infantilis posztmodern típusai, és vannak akik inkább formatervezőknek, mérnököknek nevezhetők. Veličković (Šutejjel és Richterrel együtt) ebbe az utóbbi csoportba sorolható. Különössége e csoporton belül is abban van, hogy mérnöki perfekcióval, eszközökkel kivitelezett motívuma szinte romantikusan művészi, sötét-